

РЕЦЕНЗІЇ, КОМЕНТАРІ, ВІДГУКИ

«МЕТОД КАНАЛІЗАЦІЇ», АБО ЧИ ПОТРІБНІ ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОВІЙ НАУЦІ ТАКІ «ДОСЛІДЖЕННЯ»?

Одночасно зі збільшенням в Україні кількості юридичних вишів різних форм власності постійно зростає й чисельність осіб, які здобули чи бажають здобути наукові ступені та вчені звання. На сьогоднішній день в Україні підготовку юристів здійснюють близько 300 навчальних закладів (незалежно від рівня акредитації), у тому числі навіть технікуми найрізноманітнішого профілю. Як наводить В.К. Мамутов, тридцять років тому вирішення питання про відкриття юридичної спеціальності було вельми складною справою. клопотання університету розглядалося на високому рівні в уряді, при цьому враховувалися висновки про потребу у спеціалістах, про матеріально-технічне забезпечення (будівлі, приміщення, гуртожитки, фінансування), про забезпечення кадрами викладачів. На той час в Україні було всього три юридичні факультети (в Києві, Одесі, Львові) й інститут у Харкові [1, с. 307]. Як відомо, ще декілька десятиліть тому здобути науковий ступінь було набагато складніше, ніж зараз, адже до наукових досліджень висувалися більш суворі вимоги, й лише за умови їх дотримання людина могла претендувати на те, щоб вважатися представником наукової еліти.

Протягом останніх років з боку найбільш авторитетних представників різних наукових шкіл все частіше почали домінувати настрої, що свідчать про гостре занепокоєння станом організації науково-дослідних робіт, а також про цілком обгрунтоване обурення з приводу різкого падіння якості результатів наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора наук. Втім, на жаль, серед більшості осіб, прізвища яких згадувалися поряд із констатацією і доведенням фактів учинення ними плагіату, фальсифікації наукових знань,

неякісного рецензування та інших резонансних випадків, мало кого було позбавлено наукового ступеню або вченого звання. На необхідності викорінення цієї ганебної практики безкарності постійно наголошували академіки Г.А. Аванесов, В.С. Зеленецький, П.М. Рабинович та інші. У своїй праці «Околонаучные подходы к научным проблемам» Т.А. Денисова, цілком поділяючи позицію інших провідних науковців, зазначає, що протягом останніх років втрачається спадкоємність поколінь, хоча будь-яка наука відчуває потребу не лише в кількісному, але і в якісному складі дослідників, і не випадково вчені всього світу стурбовані формальним ставленням до справи, зростаючим рівнем плагіату, компіляції тощо [2, с. 93].

Незважаючи на вжиття Міністерством освіти і науки України заходів щодо посилення вимог до здобувачів наукових ступенів і підвищення якості підготовки наукових досліджень, з боку окремих осіб все ще мають місце випадки відверто формального та безвідповідального ставлення до наукової діяльності.

Як приклад, у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Кабінету Міністрів України було виконано дисертаційне «дослідження» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» на тему «Адміністративно-правові аспекти нормотворчості публічної адміністрації в Україні» [3], автором якого є Делія Юрій Володимирович (канд. юрид. наук, доцент), який зараз займає посаду викладача кафедри конституційного та міжнародного права Донецького юридичного інституту МВС України.

Нещодавно, — а саме 26 березня 2014 р., — це «дослідження» було захищено на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.142.02 Міжрегіональної академії управління персоналом. Однак навіть поверхове ознайомлення зі змістом автореферату цієї «дисертації» дозволяє переконатися, що «дослідження» Ю.В. Делії є, по суті, свідченням того, що його автор узагалі не має жодного відношення до науки, не володіє ані методикою наукового пошуку, ані відповідною термінологією та, власне, не розуміє сам, про що йдеться в його «роботі».

Перш за все, у назву «дисертації» винесено термін, який не застосовується в текстах чинних нормативно-правових актів, а в теорії не має чіткого визначення — «публічна адміністрація». Те ж стосується «суб'єктів», але автор, не окресливши їх кола, намагається визначати «засади» їх «нормотворчості». Аналогічним чином побудовано і структуру «роботи», в якій назви підрозділів складаються з термінів, які суперечать одне одному, а зміст не пов'язаний із назвами.

Так, автором виноситься у перший рівень наукової новизни положення про те, що ним нібито «доведено»: «нормотворчий процес суб'єктів публічної адміністрації — це необхідна гарантія належного нормативно-правового регулювання місцевих відносин, які постають невід'ємною умовою прийняття оптимальних правових актів суб'єктами публічної адміністрації» (с. 5). Дійсно, спростувати таке твердження складно через його повну абсурдність. Тобто Ю.В. Делія «доводить», що процес є гарантією, що існують якісь «місцеві відносини» (хоча не зрозуміло, що при цьому мається на увазі), і ці відносини постають умовою прийняття актів.

Більш за все вражає те, що з подібних тверджень складається абсолютно весь зміст «дослідження». Далі буде наведено деякі з них. Предмет і зміст нормотворчості — це система правових норм (с. 5).

Нормотворчість публічної адміністрації є категорією адміністративної науки та права; ця категорія є однією з форм правотворчої діяльності (с. 6). Існує новий суб'єкт управління на місцях — публічна адміністрація, що об'єднує як органи державного управління, так і органи місцевого самоврядування (с. 7). Процеси і явища становлять повноваження, що є динамічною категорією, яка, своєю чергою, здійснюється завдяки змінам і доповненням до чинного законодавства (с.10). Назва підрозділу 1.4 «Джерела нормотворчості

суб'єктів публічної адміністрації» також яскраво демонструє загальний освітній рівень автора, який не обізнаний щодо змісту відомого всім студентам юридичних вишів терміну — «джерела права». Однак, як бачимо, це не заважає «дослідникові» довільно використовувати цю та інші наукові категорії, вибудовуючи іноді непередбачувані словосполучення, конструкція яких не вкладається у межі здорового глузду.

Зокрема, на с. 12 Ю.В. Делія класифікує джерела нормотворчості суб'єктів публічної адміністрації. Далі, на с. 13, він у варварський спосіб змішує генезис і методологію дослідження нормотворчості публічної адміністрації (підрозділ 2.1), при цьому виходить за межі наукової спеціальності 12.00.07, оскільки переключається на питання державного управління, а не адміністративного права. Зміст підрозділів 2.1 і 2.3 являє собою повторення й містить текст, положення якого дублюють раніше викладений матеріал.

У названих підрозділах «дисертації» йдеться про методологію наукових досліджень, але в інтерпретації Ю.В. Делії цей предмет наукового пошуку набуває катастрофічно викривленого вигляду, що становить окрему тему для критики підходу автора до розуміння пов'язаних із цим питань. А точніше, це жодної критики не витримує. Так, автор не бачить різниці між методами наукових досліджень, методами правового регулювання та методами організації діяльності органів місцевого самоврядування й місцевих органів виконавчої влади. Отже, повною нісеніницею можна назвати сформульоване автором «визначення»: *«методологія дослідження правотворчої діяльності суб'єктів публічної адміністрації — це система прийомів і способів, які здійснюються в певному порядку органами і посадовими особами публічної влади, що потребує процесуального порядку розроблення і прийняття, змінення й доповнення правил поведінки з питань місцевого значення в межах Конституції та законів України»* (с. 15.). Це чітко простежується й змісту опублікованих ним «праць», які зазначено серед результатів апробації за темою «дисертації».

Наприклад, у науковій статті «Методологія та методи дослідження проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування в Україні» Ю.В. Делія демонструє вміння створювати видимість науковості цієї «праці», компілюючи матеріали з різних джерел наукової та навчальної літератури, в яких спільним є лише ключові слова «метод», «методологія», «правотворчість» і «місцеве самоврядування». Результатом потуг

автора стає ототожнення (себто, звалювання до купи) методів правового регулювання суспільних відносин із загальнофілософськими методами наукового пізнання та методами діяльності органів місцевого самоврядування. Вдаючись до надмірного, на цілу сторінку, цитування іншого автора, що досліджував методи, застосовувані у практиці місцевого самоврядування, Ю.В. Делія «обгрунтовує», що до методів дослідження проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування, таким чином, слід відносити методи «місцевих фінансів [...], нормативні методи; каналізація, електро-, газо- та водопостачання...» [4, с. 165]. Далі в тексті статті Ю.В. Делія змішує методи дослідження системи і структури сучасного права (системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий тощо) з принципами діяльності органів місцевого самоврядування, додаючи до них, зокрема, принцип субсидіарності під час прийняття рішень [4, с. 166]. Ще далі Ю.В. Делією наведено цитату з праці іншого автора – Г.В. Гребенькова [5], яка внаслідок неправильного перекладу з російської мови набула спотвореного змісту: «пошуки апріорних початків (витоків) права, слід вважати, що сама організація і закономірності розвитку об'єктивного світу і культури як «штучного» світу людей, а також біосоціальна природа людства має на увазі ті початкові початки, які в кінцевому підсумку є одним із способів збереження людства як виду та індивіду, має право в якості транс-і кроскультурного феномену збереження людської здатності співіснувати та зберегти свою соціабельність» [4, с. 166]. В кінці статті, тематика якої, нагадаю, була пов'язана з методологією наукових досліджень, Ю.В. Делія доходить висновку про існування «окремої групи методів – методів залучення громадян до безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення...» [4, с. 167]. Будь-які коментарі, здається, тут є зайвими.

В іншому, не менш феєричному своєму псевдонауковому витворі – «Окремі питання методології дослідження проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування в Україні», що багато в чому текстуально дублює попередню статтю, Ю.В. Делія знову змішує методи правового регулювання з методами наукового пізнання. Наприклад: «...при цьому застосовуються, відповідно, методи конституційно-правового та муніципально-правового регулювання суспільних відносин... У науковій теорії конституційного та муніципального права також застосовується

відповідна методологія, а саме, загальнонаукові методи пізнання – гносеологічний, діалектичний, порівняльно-правовий, аналізу й синтезу тощо» [6, с. 29].

На окрему увагу заслуговує й таке твердження Ю.В. Делії: «Виділяють такі методи дослідження правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування: імперативний, диспозитивний, рекомендаційний і декларативний» [6, с. 31]. Тобто, якщо вдуматися у зміст написаного, то за логікою Ю.В. Делії виходить, що імперативний метод дослідження, мабуть, означає певну безпеляційність і примусовість вивчення певних питань, диспозитивний – можливість досліджувати чи не досліджувати щось за своїм бажанням, рекомендаційний – вимогу слідувати якимось порадам, а декларативний – то, відповідно, вдавати, ніби щось досліджується. Далі Ю.В. Делія висновує про якусь користь від запропонованої ним «методології»: За допомогою методології маємо змогу правильно визначити місце муніципально-управлінської діяльності в динамічних і складних процесах правоутворення у сфері місцевого самоврядування та правотворчої діяльності його суб'єктів, а так само – правореалізації, виявити об'єктивні закономірності генези, розвитку та функціонування правових суспільних відносин...» [6, с. 32] і так далі.

В іншій науковій статті, яку було опубліковано у співавторстві з В.П. Юрченко, і присвячено проблематиці судового контролю в адміністративному судочинстві України [7], Ю.В. Делія знов демонструє «креативність», на цей раз підміняючи поняття і сутність судового контролю в окресленій сфері питаннями контролю в державному управлінні. Прослідкувавши «логіку» автора за змістом цієї статті, нескладно помітити, що причиною такої помилки є простий збіг за ключовим словом «контроль». Не вдаючись до більш глибокого аналізу змісту двох абсолютно різних правових інститутів – судового контролю та контрольної діяльності у сфері виконавчої влади, Ю.В. Делія, впевнено ототожнює їх, оскільки дійсно не бачить між ними різниці. Крім того, він додає посилання на працю іншого автора – М.Н. Берідзе, де йдеться взагалі про здійснення контролю у провадженні за пропозиціями, заявами та скаргами громадян [7, с. 88]. Так само, вдаючи, нібито ним опрацьовано джерела наукової літератури з обраної проблематики, Ю.В. Делія наводить і положення, що стосуються провадження у справах про адміністративні правопорушення, оскільки у цитованих

ним працях фахівців також зустрічалися знайомі ключові слова «контроль» і «адміністративний процес». Таким чином, очевидною є компіляція побудови тексту статті.

Компіляція – це спосіб і одночасно результат одного з видів антинаукової діяльності. З цього питання слухним є висновок В.С. Зеленецького, який зазначав, що, відображаючи сутність такого підходу до одержання необхідних конкретній особі відомостей, компіляцію можна розглядати у вигляді своєрідного літературного монтажу тих даних, які включаються в таке, що розробляється або одержується, в кінцевому підсумку, зведення наукових даних. Якщо для справжньої наукової діяльності притаманним є наукове дослідження конкретних фактів або явищ, то для компіляції характерним є своєрідний технічний монтаж в одне зведення наукових даних, які було одержано іншими дослідниками [8, с. 29].

У згаданій статті «Судовий контроль в адміністративному судочинстві поняття та межі» Ю.В. Делія наводить як приклад справи про адміністративні правопорушення [7, с. 90], не звертаючи жодної уваги на те, що порядок їх розгляду регламентовано не Кодексом адміністративного судочинства України, а зовсім іншим нормативно-правовим актом – Кодексом України адміністративні правопорушення. Це ще раз підтверджує те, що автор не знайомий з тематикою обраного ним напряму наукового пошуку, хоча називати це «розроблення» науковим було б не справедливо, оскільки за своєю сутністю воно суперечить усім відомим гносеологічним засадам і методам і отже антинауковим.

Але повернемося до змісту докторської «дисертації» Ю.В. Делії, де у підрозділі 2.4 він виводить питання місцевого значення на міжнародний рівень, про що свідчить сама назва підрозділу; там він знову згадує про методи, ототожнюючи їх із «...засобами побудови органів публічної адміністрації за допомогою юридичної техніки» – саме так зазначає автор (с. 16).

Автореферат Ю.В. Делії містить і багато інших псевдонаукових тверджень, подальше перерахування яких може бути шкідливим для здоров'я, а провести їх більш глибокий аналіз не вбачається можливим, оскільки це завдання належить, скоріш, до компетенції психіатра для визначення психічного стану й характеру патології у свідомості такого «докторанта», аніж до компетенції працівника наукової сфери.

Крім абсурдних положень і висновків, у «дослідженні» Ю.В. Делії зустрічаються й елементи

відвертого плагіату з робіт, зокрема, тих осіб, в яких він здійснює «наукове керівництво» підготовкою ними дисертаційних досліджень. Як приклад, на с.11 згадується про «гарантії реалізації наданих їм [громадянам] прав на нормотворчу діяльність публічного адміністрування», однак це твердження Ю.В. Делії не належить, а є змінним запозиченням із наукової праці іншого автора – О.О. Мирошніченка, котрий у своїй праці аналогічним чином і посилаючись на праці тих саме вчених, висвітлював проблематику гарантій реалізації прав громадян на звернення (Мирошніченко О.О. Становлення адміністративно-правових гарантій реалізації громадянами права на звернення до органів державної виконавчої влади: історичні передумови та сучасний стан / О.О. Мирошніченко // Форум права. Електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 3). Так само, зустрічаються запозичення Ю.В. Делією перекручених і спотворених фрагментів наукових праць інших авторів без будь-яких посилань.

Втім, підхід Ю.В. Делії до здійснення наукових досліджень не є унікальним, оскільки останнім часом таке явище зустрічається в наукових публікаціях дедалі частіше. Внаслідок цього суттєво знецінюється одержане в такий спосіб наукове знання, а його висновки набувають суцільної внутрішньої суперечності. Як приклад підходу іншого дослідника до розроблення питань, в яких зустрічається те ж саме ключове слово «метод», можна навести дослідження Є.С. Назимка, що було присвячене «розробленню» питань застосування математичних методів у кримінально-правових дослідженнях. Отже, використовуючи ту саме методологію, якою користуються такі «дослідники», як Ю.В. Делія, автор доходить висновку про те, що застосування математичних методів у вивченні кримінально-правових явищ є перспективним напрямом наукових досліджень; «...математичні методи повинні призводити до розкриття значимих ознак кримінально-правового поняття, доповнюючи його комплексне пізнання, не суперечити іншим висновкам, отриманим на підставі використання інших методів, і, у свою чергу, повинні бути орієнтовані на пошук нових шляхів у підвищенні ефективності механізму кримінально-правового регулювання» [9, с. 76]. Власне, цей висновок міг би не бути настільки суперечливим за умови, якщо дослідження здійснювалося б у напрямі кримінології, але не суміжної галузі знань – кримінального права. У підсумку ж автор твердить про необхідність застосування математичних ме-

тодів для «розкриття» кримінально-правових понять, хоча при цьому не є зрозумілим, які саме поняття може бути розроблено – поняття, наприклад, злочину, співучасті, покарання чи, можливо, експесу виконавця? Крім того, Є.С. Назимко в цьому висновку припускається вже знайомої помилки, зміщуючи сутність і значення гносеологічних методів наукового пізнання з методами кримінально-правового регулювання суспільних відносин.

У філософській теорії під методологією розуміють вчення, науку про методи наукового пізнання та перетворення дійсності; це один з аспектів гносеології, який розробляється таким її розділом, як логіка та методологія науки [10, с. 274]. Як зазначає Г.В. Гребеньков, у науковому пізнанні функціонує складна, динамічна, цілісна та субординована система багатоманітних методів різних рівнів, сфер діяльності і спрямованості, котрі реалізуються з урахуванням конкретних умов. Серед наукових методів теоретичного дослідження найчастіше виділяють формалізацію, аксіоматичний і гіпотетико-дедуктивний методи [11, с. 12]. Однак навіть багатоманітність методів наукового пізнання зовсім не означає, що декому дозволено тлумачити методологію на свій розсуд, відкидаючи всі догмати, що століттями склалися, задля просування пародій на наукові публікації та пустопорожніх тез.

Якщо звернутися до наукових досліджень, які здійснюються у межах інших наукових спеціальностей, то може бути наведено багато подібних прикладів, які свідчать про помилки авторів у методологічних підходах або про неправильність визначення об'єкта і предмета. Невідповідність назви змістові публікації – це лише найбільш типова з них. Зокрема, викладаючи деякі факти зі службової діяльності органів військової прокуратури, що, вірогідно, свого часу склали узагальнення за результатами перевірок, текст аналітичної записки чи виступу на засіданні колегії, Ю. Війтев дає цьому надто широку назву – «Сучасні тенденції діяльності військової прокуратури» [12]. Інший автор – С. Гзімчук, у межах своєї наукової статті намагається вдосконалити те, що взагалі вдосконаленню не може підлягати, а саме, один із принципів кримінального права. Інша річ, якби в публікації йшлося про вдосконалення теоретичних засад, розуміння певних явищ тощо, але в назві статті чітко вказано: «Зміст принципу гуманізму в кримінальному праві», а зазначену працю присвячено «...огляду теоретичних здобутків щодо змісту гуманізму як принци-

пу кримінального права та викладення аргументів на користь його подальшого вдосконалення» [13, с. 63].

З огляду на це, залишається без відповіді питання про те, чому деякі дослідники, котрі мають вищу освіту за відповідним фахом і котрі свого часу обов'язково вивчали такий курс, як філософія (й навіть складали кандидатські екзамени), продовжують займатися імітацією наукової діяльності, зовсім не дбаючи при цьому про своє ім'я та авторитет серед інших учених. Найбільш пагубною спільною рисою таких легковажно складених публікацій-компіляцій, що належать, зокрема, Ю.В. Делі, є їх надзвичайна шкідливість для читацької аудиторії, особливо для молодих дослідників, оскільки ознайомлення з такими «працями» створює спотворене уявлення як про наукові знання, так і про окремі інститути права.

Втім, незважаючи на те, що зміст «дисертації» Ю.В. Делі є свідченням повного невігластва автора у поєднанні з його бажанням будь-якою ціною здобути науковий ступінь доктора наук, реалії життя свідчать про те, що й у таких «вчених» знаходяться свої поціновувачі. Як приклад, на підставі наказу ректора Донецького юридичного інституту МВС України (де працює зазначений автор) від 18.12.2013 р. № 570 о/с «Про заохочення співробітників інституту за підсумками науково-дослідної діяльності у 2013 році» Ю.В. Делію було нагороджено дипломом «Кращий вчений року» III ступеня і встановлено грошову премію у розмірі 3000 грн.

Список використаних джерел:

1. Мамутов В.К. 30 лет спустя / В.К. Мамутов // Правничий часопис Донецького університету. – 2011. – № 1 (25). – С. 307-311.
2. Денисова Т.А. Околонаучные подходы к научным проблемам / Т.А. Денисова // Актуальні проблеми публічного та приватного права : тези доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 жовтня 2013 р.); за ред. В.М. Огаренка, А.О. Монаєнка та ін. – Запоріжжя, КПУ, 2013. – С. 92-95.
3. Делія Ю.В. Адміністративно-правові аспекти нормотворчості публічної адміністрації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра юрид. наук.: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Делія Юрій Володимирович ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України Кабінету Міністрів України. – К., 2014. – 35 с.
4. Делія Ю.В. Методологія та методи дослідження

- проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування в Україні / Ю.В. Делія // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 163 – 168.
5. Гребеньков Г.В. О методологических принципах познания права / Г.В. Гребеньков // Проблемы правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. -№ 4.—С. 3-11.
 6. Делія Ю.В. Окремі питання методології дослідження проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування в Україні / Ю.В. Делія // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 3. – С. 27 – 34.
 7. Делія Ю.В. Судовий контроль в адміністративному судочинстві: поняття та межі / Ю.В. Делія, В.П. Юрченко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 9. – С. 86 – 93.
 8. Зеленецкий В.С. Проблемы борьбы с «теневой наукой» в современном правоведении Украины : монография / В.С. Зеленецкий. – Харьков : ФИНН, 2011. – 304 с.
 9. Назимко Є.С. Математичні методи в кримінально-правових дослідженнях: «за та проти» / Є.С. Назимко // Карпатський правничий часопис. – 2013. – № 1. – С. 74 – 77.
 10. Філософія : навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 4-те вид., стер. – К.: Вікар, 2004. – 516 с.
 11. Гребеньков Г.В. Научные исследования: теория, методология, методика (теоретические и практические вопросы научно-исследовательского труда). – Донецк: Донецкий ин-т внутренних дел, 2003. – 68 с.
 12. Війтев Ю. Сучасні тенденції діяльності військової прокуратури / Ю. Війтев // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 3. – С. 101-104.
 13. Гізімчук С. Зміст принципу гуманізму в кримінальному праві / С. Гізімчук // Вісник прокуратури. – 2011. – № 2. – С. 63 – 69.

І.В. Кременовська,

*канд. юрид. наук,
старший науковий співробітник,
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, м. Донецьк*